VALTAKUNNANSYYTTÄJÄNVIRASTO

Lausunto

08.09.2016 Dnro 67/61/16

Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys (99/2016 vp) laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Valtakunnansyyttäjänvirasto lausuu asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Esityksellä pannaan täytäntöön direktiivi oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä. Täytäntöönpano ei edellytä merkittäviä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön eikä sillä todennäköisesti ole suurta vaikutusta käytännön menettelyihin esitutkinnassa. Uudistus ei koske massamenettelyjä.

Syyttäjän kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että vakavammissa rikosasioissa epäillyllä on jo esitutkinnan alkaessa avustaja. Näin on yleisesti jo nyt. Samoin kiinniottamisesta ja pidättämisestä ilmoitetaan nykyisin pakkokeinon kohteen läheiselle.

Uutta ovat säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta ja ilmoitus oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä päätettäessä. Tulevaisuudessa merkitystä voi olla myös yksityisen avustajan palkkiota ja kulukorvausta koskevasta oikeusapulakiin tulevasta säännöksestä.

2. Syyttäjälaitoksen kannalta merkittävimmät muutokset

2.1 Esitutkintalaki

Esitutkintalain 10 §:än ehdotetaan säännöstä epäillyn oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa, oikeudesta luopua avustajan käytöstä ja mahdollisuudesta perua myöhemmin luopumisensa. Säännöksessä yksilöidään myös ne seikat, jotka esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa varmistettava, jos epäilty ei halua käyttää avustajaa. Koska varsinkin vakavissa rikosasioissa avustajan käyttö on usein edellytys rikosprosessin oikeudenmukaiselle toteutumiselle, on tärkeää tarkasti selvittää ne seikat, joiden käsilläolo saattaa vaikuttaa epäillyn päätöksentekoon. Erityisen tärkeää on, että epäilty on avustajasta luopuessaan tietoinen rikosepäilyn sisällöstä.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Telekopio	Sähköpostiosoite
Albertinkatu 25 A	PL 333			
00180 Helsinki	00181 Helsinki	029 562 0800	029 562 0888	vksv@oikeus.fi

Esitutkintalain 12 §:än ehdotetaan tiukennusta tutkinnanjohtajan mahdollisuuteen kieltää epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa. Voimassaolevan lain mukaan tämä on mahdollista painavista rikostutkinnallisista syistä. Ehdotetun säännöksen mukaan epäillyn avustajan läsnäolo saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta tiukennus on perusteltavissa. Käytännössä epäillyn avustajia on kielletty osallistumasta kuulusteluihin ainakin muihin asianosaisiin liittyvän intressiristiriidan takia. Kielto ei kuitenkaan ole estänyt heitä avustamasta päämiestään oikeudenkäynnissä. Tulevaisuudessa esitutkinnassa ja tuomioistuimessa tehtyjen päätösten yhdenmukaisuus oletettavasti paranee, koska tutkinnanjohtajan perusteltu päätös asiassa on tehtävä kirjallisesti ja sen voi saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Esitutkintalain 17 §:än ehdotettu lisäys avustajan mahdollisuudesta muulla tavoin kuin kysymyksiä tekemällä osallistua kuulusteluun, voi käytännössä aiheuttaa tulkintaongelmia. Esitöiden mukaan tällä tarkoitetaan tarkennusten pyytämistä, lausuntojen antamista, kuulustelun suorittamisen asianmukaisuuden valvomista ja huomautusten esittämistä. Näiden toimien erottaminen vakiintuneesta tulkinnasta, jonka mukaan avustaja ei kuulustelutilanteessa saa vastata päämiehelle esitettyihin kysymyksiin eikä pyrkiä ohjailemaan päämiehen kertomusta tai vastauksia, voi olla vaikeaa. Syyttäjän entistä laajempi läsnäolo kuulusteluissa voi olla tarpeen tulkintatilanteiden erottamiseksi lain sallimasta avustajan aktiivisuudesta. Syyttäjän osallistuminen kuulusteluun voi myös tukea tilanteen asiallista etenemistä.

2.2 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

Lakiin ehdotetaan otettavaksi uudet säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta, ilmoituksesta oikeudesta nimetä avustaja luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja tietojen toimittamisesta avustajan nimeämistä varten.

Lain 20 b §:än tulee keskusrikospoliisille uusi velvollisuus ilmoittaa kirjallisesti Suomesta toiseen jäsenvaltioon luovutettavalle, joka ei halua käyttää oikeuttaan avustajaan, luovutettavan oikeudesta peruuttaa luopumisensa.

Uuteen 21 b §:än tulee uusi säännös keskusrikospoliisin velvollisuudesta kirjallisesti ilmoittaa Suomesta luovutettavalle tämän oikeudesta nimetä avustaja myös luovuttamispyynnön esittäneessä valtiossa. Luovutettavan halusta käyttää tätä oikeuttaan on myös viivytyksettä ilmoitettava toiseen jäsenvaltioon. Näiden ilmoitusten tekeminen Suomessa kiinniotetulle luovutettavalle on käytännössä ongelmatonta.

Uusi ehdotettu saman lain 54 a § koskee tilannetta, jossa Suomeen luovutettavaksi pyydetty on tavattu toisessa jäsenvaltiossa ja luovutetaan Suomeen. Jos luovutettava haluaa nimetä avustajan Suomessa, syyttäjän tai Rikosseuraamuslaitoksen on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä luovutettavaksi pyydetylle tietoja, jotka helpottavat avustajan nimeämistä. Esitöiden mukaan toisen jäsenvaltion viranomaiselle luovutettavalle annettavaksi voidaan toimittaa luettelo avustajista, jotka hoitavat pidätysmääräysasioita Suomessa.

Syyttäjälaitoksen kannalta ongelmallista on, ettei ns. EAW-luovutusasioita Suomeen käsitellä vuosittain kuin noin 50. Unionin alueelta luovutettavien asioita käsitellään kaikkialla Suomessa eikä pidätysmääräysasioihin perehtyneitä avustajia juttujen harvalukuisuuden vuoksi ole useita. Avustajan tulisi myös olla kykenevä tekemään yhteistyötä luovutettavan toisessa jäsenvaltiossa olevan avustajan kanssa.

Syyttäjälaitoksen arvioitavaksi jää, miten se uuden velvollisuutensa täyttää. Ilman aiheetonta viivytystä toimitettavan luettelon pitänee kattaa asianajajat ja lupalakimiehet. Tarkoituksenmukaista olisi sisällyttää siihen vain rikosasioita hoitavat sillä maantieteellisellä alueella, jossa luovutettavan asiaa hoidetaan. Luettelo tulisi ilmeisesti myös laatia luovutettavan kielen lisäksi luovuttajavaltion kielellä, jotta toisen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset tietävät, minkä sisältöisen asiakirjan luovutettavalle antavat. Säännöksen soveltaminen vakiintunee ajan myötä.

2.3 Oikeusapulaki

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää kannatettavana oikeusapulain 17 §:n muutosta, joka mahdollistaa sen, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Ehdotettu säännös koskee asian käsittelyä kaikissa oikeusasteissa ja on harkinnanvarainen. Se saattaa kuitenkin osaltaan oikein sovellettuna vahvistaa vastaajien oikeusturvaa sekä estää perusteettomat ja heikkolaatuiset muutoshakemukset. Säännöksellä voi tulevaisuudessa olla myönteinen vaikutus rikosprosessin joutuisuudelle ja laadulle.

Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen

Valtionsyyttäjä Ritva Sahavirta

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Telekopio	Sähköpostiosoite
Albertinkatu 25 A	PL 333			
00180 Helsinki	00181 Helsinki	029 562 0800	029 562 0888	vksv@oikeus.fi